

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту держави
і права імені В.М. Корецького
НАН України,

академік НАПрН України

СКРИПНЮК О.В.

«08»

травня

2026

р.

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації Іванова Вадима Петровича на тему:**

**«Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та
національний досвід», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

ВИТЯГ

з протоколу № 5 від «07» травня 2026 року

засідання фахового семінару відділу теорії держави і права

Присутні: д.ю.н., проф. завідувач відділу Пархоменко Н.М.; д.ю.н., проф., заст. директора Інституту Оніщенко Н.М.; д.ю.н., проф. Кубко Є.Б.; к.ю.н., ст.н.сп. Богініч О.Л.; к.ю.н., ст.н.сп. Тарахонич Т.І.; к.ю.н., ст.н.сп. Львова О.Л.; к.ю.н. ст.дослідник Сунегін С.О.; к.ю.н. Клещенко Н.О.; аспірант Іванов В.П.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта відділу теорії держави і права імені В.М. Корецького НАН України Іванова Вадима Петровича на тему: «Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та національний досвід», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо його рекомендації до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, протокол № 5 від 18 травня 2023 р.

СЛУХАЛИ: Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Іванова В.П. на тему: «Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та

національний досвід», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач у першу чергу обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначивши, що зловживання правом є деструктивним правовим явищем, яке негативно впливає на сталість суспільних відносин, зумовлює деформацію правосвідомості та створює передумови для зростання кількості правопорушень. Наукове опрацювання цієї проблеми має забезпечити формування єдиних підходів до її кваліфікації та створення ефективних механізмів запобігання зловживанню правом у національній правовій системі.

Далі, здобувачем були озвучені завдання, об'єкт та предмет пропонованого до уваги дослідження, визначено загальну структуру роботи та методи, що були використані у процесі дослідження. Також у стислій формі було зазначено про результати апробації основних положень та рекомендацій по дисертації, сформульовано основні положення її наукової новизни та висновки, до яких дійшов дисертант у процесі проведеного дослідження.

За результатами доповіді відбулася дискусія, під час якої Іванов В.П. відповів на запитання присутніх на засіданні відділу щодо структури роботи, окремих положень та висновків дисертаційного дослідження. На всі запитання дисертант надав обґрунтовані відповіді та пояснення.

Д.ю.н., проф., заст. директора Інституту **Онщенко Н.М.**

Запитання: Якщо зловживання спричиняє шкоду й порушує принципи добросовісності – чому це не правопорушення?

Відповідь: Дякую за запитання. Класичне правопорушення передбачає порушення конкретного нормативного припису (протиправність діяння). Зловживання ж формально перебуває в межах наданих правомочностей, забороненої дії немає. Воно лежить поза традиційною дихотомією «правомірне–неправомірне»: зовні правомірне, але по суті недобросовісне. Тому й засоби реагування інші – відмова у захисті права, визнання правочину недійсним або процесуальні заходи. Якщо вважати зловживання правопорушенням, зникає сама проблема, усе зводиться до пошуку порушеної норми, якої немає.

К.ю.н., ст.н.сп. **Богінч О.Л.:**

Запитання: У продовження попереднього запитання, де ж тоді гарантія, що Ваша концепція не «розміє» межу між правомірним і неправомірним і не легалізує покарання за формально законні дії?

Відповідь: Дякую за запитання. Саме тому у роботі ми запровадили не один оціночний критерій, а систему з трьох обов'язкових: невідповідність соціальному призначенню права; порушення добросовісності / справедливості /

розумності, заподіяння або реальна загроза шкоди. Лише їх сукупність дає підставу констатувати зловживання. Жоден сам по собі, для прикладу, несправедливість результату, цього не доводить. Це і є запобіжник проти довільного розширення відповідальності за законні дії.

К.ю.н., ст.н.сп. **Львова О.Л.:**

Запитання: Що ви маєте на увазі, коли пишете про критерій «невідповідність соціальному призначенню права» – чи не надто він суб'єктивний? Чи не відкриває шлях до судового свавілля?

Відповідь: Дякую за запитання. Ризик оціночності дійсно існує, ми його не заперечуємо. Однак мінімізуємо двома способами. 1) критерій працює лише в сукупності з двома іншими, тож суддя не може посылатися на «призначення права» абстрактно; 2) соціальне призначення встановлюється не з уявлень судді, а телеологічно, тобто через мету конкретної норми та загальні засади правопорядку, із опорою на сталу практику Верховного Суду і Європейського суду з прав людини. Тобто це керована дискреція в межах принципів, а не вільний розсуд.

К.ю.н., ст. дослідник **Сунєгін С.О.:**

Запитання: Ви пропонуєте закріпити загальний принцип неприпустимості зловживання правом. Але ж є ст. 13 ЦК України та антизловживальні норми у процесуальних кодексах. Чого саме бракує і де має бути ця норма?

Відповідь: Дякую за запитання. Дійсно, заборони, що діють сьогодні, розкидані по окремих галузях. Стаття 13 ЦК України працює лише у приватних відносинах, а процесуальні заборони – лише в межах судового процесу (ЦПК України, ГПК України та КАС України). Загального правила, яке діяло б для всіх сфер, у тому числі публічно-правових, немає. Тому ми пропонуємо закріпити неприпустимість зловживання правом як загальний принцип, що поширюється на весь правопорядок та доповнити статтю 68 Конституції України частиною третьою «Не допускається зловживання правом. Форми та види зловживання правом визначаються законом».

Загалом наразі постає дискусійне питання, на якому саме рівні це закріпити, від загального принципу до уточнень в окремих галузях. Ми віддаємо перевагу саме закріпленню загального принципу, а не складання переліку конкретних форм зловживання. Такий перелік однаково був би неповним: відносини постійно змінюються, і завжди з'являтимуться нові способи зловживання, які наперед неможливо передбачити вичерпним переліком.

К.ю.н., ст. дослідник **Сунєгін С.О.:**

Запитання: Ви згадуєте в підрозділі 1.4 про форми зловживання правом. Які основні форми Ви виділяєте?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами досліджено основні форми та види

зловживання правом як багатовимірною правового явища, що проявляється у різних галузях права залежно від характеру суб'єктивного права, способу його реалізації, мотивації суб'єкта та наслідків відповідної поведінки. Також обґрунтовано необхідність систематизації форм зловживання правом для встановлення чітких меж між допустимою реалізацією права та його антисоціальним використанням.

Ми проаналізували наукові підходи до класифікації зловживання правом за галузевою належністю, формою прояву (дія чи бездіяльність), суб'єктивною спрямованістю, ступенем суспільної шкідливості та сферою правореалізації.

Основну увагу приділено таким формам зловживання, як шикана (реалізація права з прямим наміром завдати шкоди), недобросовісне здійснення права без прямої мети завдання шкоди, обхід закону, зловживання свободою договору, корпоративними, речовими, зобов'язальними, сімейними та процесуальними правами. Визначено, що кожна з цих форм має власні механізми реалізації, але спільною рисою є використання права всупереч його функціональному призначенню.

Також доведено, що форми зловживання правом можуть проявлятися як у приватноправовій, так і у публічно-правовій сфері, включаючи матеріальні та процесуальні правовідносини. Такий підхід дозволяє розглядати зловживання правом не лише як теоретичну конструкцію, а як універсальний механізм деформації правореалізації, що негативно впливає на ефективність правового регулювання та баланс інтересів.

К.ю.н., н.сп. Клещенко Н.О.:

Запитання: Чому дослідження виконано на загальнотеоретичному рівні, а не в межах конкретної галузі, де зловживання вже непогано розроблене?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами виконано дослідження на загальнотеоретичному рівні тому, що галузеві дослідження розвинені, однак фрагментарні, у кожній галузі описується своє зловживання (цивільне, процесуальне, корпоративне). Бракувало загальнотеоретичної конструкції, яка пояснювала б їх спільну природу. Відтак, загальна теорія права це належний рівень для такого узагальнення, і саме міжгалузевий синтез є внеском нашої роботи.

К.ю.н., н.сп. Клещенко Н.О.:

Запитання: Чи аналізували Ви статтю 17 Європейської конвенції про захист прав людини, зокрема заборону зловживання правами?

Відповідь: Дякую за запитання. Так, стаття 17 ЄКПЛ забороняє використання конвенційних прав для нівелювання прав інших осіб, це нормативний приклад закріплення загального принципу неприпустимості зловживання на наднаціональному рівні. Цей приклад підтверджує нашу тезу

про доцільність такого загального закріплення, а практика Європейського суду з прав людини розвиває цей принцип через оцінку добросовісності поведінки.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **висновок наукового керівника** доктора юридичних наук, професора Пархоменко Н.М. з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану.

Висловлюючи свою позицію щодо наукового рівня дисертації, рівня ефективності виконання здобувачем індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану, Пархоменко Н.М. відзначила наступне.

Дисертаційне дослідження Іванова В.П. на тему: «Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та національний досвід» присвячене важливій для вітчизняної юридичної науки і практики тематиці та є актуальним як для теорії держави і права, так і правозастосовної діяльності загалом.

Особливістю дисертаційного дослідження є те, що це комплексне теоретико-правове дослідження зловживання правом у механізмі реалізації права з урахуванням зарубіжного і національного досвіду.

У дисертації зловживання правом визначено як юридично значущу, свідомо-вольову поведінку суб'єкта права, що полягає у здійсненні суб'єктивного права або закріплених за ним повноважень у формально допустимих межах, але у спосіб, який суперечить соціальному призначенню права, цільовій спрямованості правової норми та загальним засадам правового порядку, спрямований на досягнення неправомірного результату та спричиняє шкоду або реальну загрозу її заподіяння правам і законним інтересам інших осіб, суспільству чи державі, що передбачає настання юридичних наслідків.

Автором запропоновано трикомпонентну методологічну модель дослідження, яка поєднує доктринальний, нормативний і правозастосовний рівні аналізу, та модель виявлення зловживання правом для цілей судової кваліфікації на основі таких взаємопов'язаних критеріїв як невідповідність поведінки соціальному призначенню права, порушення вимог добросовісності, справедливості та розумності, заподіяння або реальна загроза шкоди правам чи законним інтересам інших осіб. На відміну від підходів, що обмежуються одним критерієм, зокрема наміром завдати шкоди у французькій доктрині або відсутністю легітимного інтересу у німецькій, ця модель є комплексною і придатною для застосування в українській судовій практиці.

Класифікація зловживання правом у роботі побудована за такими взаємодоповнюючими критеріями як характер правової поведінки (дія чи бездіяльність), мета здійснення суб'єктивного права (шикана, отримання

неправомірної вигоди, змішані форми), ступінь відхилення від правомірності, сфера правового регулювання (приватне чи публічне право), вид суб'єктивного права, спосіб реалізації, характер наслідків. У дисертації обґрунтовано, що надмірна деталізація форм зловживання у законодавстві є недоцільною з огляду на те, що динаміка суспільних відносин постійно породжує нові способи недобросовісного використання правових можливостей, а надмірна конкретизація критеріїв може полегшувати формальний обхід установлених правових обмежень.

Автором також проведено аналіз судової практики, який виявив закономірність, що зловживання правом значно частіше встановлюється судами у процесуальній сфері, ніж у матеріальній. Такі процесуальні зловживання як затягування розгляду, подання безпідставних клопотань, маніпулювання механізмами оскарження залишають виразніший слід у матеріалах справи і легше піддаються правовій кваліфікації. Зловживання матеріальним правом складніше виявити, бо воно часто ховається за формально коректними правочинами. У роботі зловживання процесуальними правами визначено як юридично значущу поведінку учасника судового процесу, яка полягає у здійсненні суб'єктивного процесуального права у спосіб, що суперечить засадам судочинства і виходить за межі добросовісного процесуального поведіння, завдаючи шкоди інтересам інших учасників або держави.

Окрему увагу дисертантом приділено юридичним наслідкам зловживання правом, які систематизовано залежно від того, яку функцію вони виконують (запобіжну, відновлювальну, каральну), і хто їх ініціює. Порівняння систем України, Франції та Німеччини показало, що всі три юрисдикції врешті-решт прийшли до схожого набору інструментів, яка полягає у відмові в захисті, покладення витрат на порушника та застосування штрафів. Але українське законодавство досі не запозичило механізму попереднього фільтрування явно безпідставних скарг, який у Франції та Німеччині суттєво розвантажує суди.

За результатами дослідження автор пропонує доповнити статтю 68 Конституції України частиною третьою «Не допускається зловживання правом. Форми та види зловживання правом визначаються законом»; закріпити принцип заборони зловживання процесуальними правами у статті 7 КПК України, здійснити гармонізацію процесуального законодавства з Рекомендаціями Комітету Міністрів Ради Європи № R (95) 5 та R (84) 5.

Отже, актуальність дисертації Іванова В.П. не викликає сумніву, оскільки відповідає сучасним змінам в суспільстві, має важливе практичне та теоретичне значення.

Виконані аспірантом індивідуальні плани навчальної та наукової роботи засвідчили, що Іванов В.П. зарекомендував себе як самостійний дослідник, який на основі акумульованих знань спроможний продукувати нові наукові ідеї та концепції, необхідні для розв'язання комплексних проблем у теорії держави і права. Освітня складова програми навчання виконана аспірантом у повному обсязі.

Наукова робота Іванова В.П. підготовлена самостійно, має аналітичний характер та є одним з комплексних загальнотеоретичних досліджень щодо зловживання правом у механізмі реалізації права із врахуванням зарубіжного та національного досвіду.

Зауваження наукового керівника, висловлені в процесі підготовки роботи, повністю враховані автором. Основні положення й висновки дисертації були достатньою мірою висвітлені в опублікованих працях, що можуть бути зараховані за темою дисертації, а також апробовані під час виступів на науково-практичних конференціях.

Таким чином, Іванов В.П. в процесі дисертаційного дослідження отримав нові науково аргументовані результати, які мають суттєве значення для теорії держави і права, спрямовані на вирішення завдань як теоретичного, так і прикладного значення. Відповідно, дисертаційне дослідження Іванова В.П. відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством України у сфері вищої освіти, та може бути рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій раді для присудження їй ступеню доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

ВИСНОВОК

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Іванова Вадима Петровича на тему:

**«Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та
національний досвід»,**

поданої на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

1. Обґрунтування вибору теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Здобувач вмотивовано та переконливо обґрунтовує актуальність та практичну необхідність опрацювання питань, що становлять предмет його дослідження. Зокрема, зловживання правом визначається деструктивним правовим явищем, яке негативно впливає на сталість суспільних відносин,

зумовлює деформацію правосвідомості та створює передумови для зростання кількості правопорушень. У правовій системі України поняття та форми зловживання правом здебільшого мають оціночний характер, а відсутність у законодавстві чіткого визначення цього явища ускладнює діяльність не лише судових органів, а й законодавців, органів виконавчої влади, інших суб'єктів правозастосування, а також створює труднощі для фізичних осіб у реалізації та захисті їхніх прав. Такий стан зумовлює фрагментарність правового регулювання, породжує неоднаковість практики застосування норм та поглиблює проблему правової неврегульованості.

Проблематика зловживання правом і способів його прояву належить до найскладніших у сучасній юридичній науці. Спираючись на чинні норми, учасник правовідносин може діяти всупереч їх соціальному призначенню, завдаючи шкоди охоронюваним суспільним інтересам. Цей феномен істотно відрізняється від класичних форм правопорушення й потребує спеціальних методів наукового аналізу та розроблення нових підходів до правового регулювання. Для надання йому належного юридичного значення необхідне чітке нормативне визначення й закріплення відповідних заборон.

Подолання зловживання правом та усунення чинників деформації правосвідомості неможливі без комплексного вирішення взаємопов'язаних завдань юридичного, політичного, економічного, ідеологічного та морально-етичного характеру, спрямованих на подолання системних кризових явищ у суспільстві. Усвідомлення реальної небезпеки, яку становить це явище, є необхідною умовою консолідації зусиль держави, громадян та інститутів громадянського суспільства для забезпечення стійкого правопорядку й зміцнення законності. Особлива роль у цьому процесі належить юридичній науці, яка покликана сформулювати концептуальні засади поєднання гарантій особистої свободи з ефективними механізмами правового контролю.

Перелічені питання у своїй сукупності дають обґрунтовані підстави стверджувати, що загальнотеоретичне дослідження щодо явища зловживання правом орієнтоване на виявлення його сутності, класифікацію форм прояву та вироблення теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства й практики правозастосування. Наукове опрацювання проблеми забезпечить формування єдиних підходів до її кваліфікації та створення ефективних механізмів запобігання такому явищу в національній правовій системі, що дозволяє зробити висновок про актуальність обраної Івановим В.П. теми.

Іванов В.П. вірно визначає зв'язок своєї дисертаційної роботи з актуальними на сьогодні науковими програмами, планами та темами. Проблематика здійсненого здобувачем дослідження відповідає плану науково-

дослідної діяльності Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України і є складовою частиною планової науково-дослідницької теми Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: «Оптимізація правотворчої діяльності: теоретико-прикладні засади» (номер державної реєстрації: РК0121U114449), «Реалізація права: сучасний теоретико-методологічний концепт» (номер державної реєстрації: 0124U004586).

2. Мета і завдання дисертаційного дослідження

Метою роботи є формування цілісної теоретико-правової концепції розуміння зловживання правом у механізмі реалізації права на основі комплексного аналізу його природи, ознак, форм прояву у матеріально-правовій та процесуально-правовій сферах, а також розроблення науково обґрунтованих підходів до вдосконалення правового регулювання та правозастосовної практики у сфері запобігання і протидії зловживанню правом з урахуванням національного та зарубіжного досвіду.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- розкрити методологічні засади дослідження зловживання правом як елементу деформації механізму реалізації права;
- узагальнити та систематизувати наукові підходи до розуміння зловживання правом у зарубіжній і вітчизняній юридичній доктрині;
- визначити та обґрунтувати основні ознаки зловживання правом, встановити його місце у механізмі реалізації права та сформулювати авторський підхід до розуміння його правової природи;
- здійснити класифікацію форм і видів зловживання правом з урахуванням його функціонування у механізмі реалізації права;
- проаналізувати аксіологічні засади права (справедливість, добросовісність, розумність) як критерії обмеження зловживання правом у процесі реалізації права;
- з'ясувати особливості прояву зловживання правом у матеріальному праві як складової механізму реалізації суб'єктивних прав;
- дослідити специфіку зловживання процесуальними правами у контексті функціонування механізму реалізації права та забезпечення ефективності правосуддя;
- визначити юридичні наслідки зловживання правом, систематизувати механізми протидії його проявам та обґрунтувати їх місце у механізмі забезпечення належної реалізації права;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства та практики його застосування у сфері запобігання зловживанню правом.

3. Об'єкт, предмет та теоретико-методологічна база дисертаційного дослідження

Здобувач коректно визначає об'єкт та предмет дисертаційного дослідження, а також надає вичерпне обґрунтування використання теоретико-методологічної бази, необхідної для повноцінного проведення такого дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації суб'єктивних прав та пов'язані з можливістю їх недобросовісного здійснення.

Предметом дослідження є зловживання правом як форма деформації механізму реалізації права, його прояви у матеріально-правовій та процесуально-правовій сферах, а також національні та зарубіжні підходи щодо протидії відповідному явищу.

Методологічною основою дослідження став комплексний підхід, який передбачає розгляд зловживання правом не лише як теоретичної конструкції, а й як явища, що знаходить відображення у законодавстві та судовій практиці. Поєднання аналізу наукових концепцій, нормативного матеріалу та правових позицій судів забезпечило цілісне бачення досліджуваної проблематики.

Історико-правовий метод застосовано для дослідження розвитку наукових уявлень про зловживання правом, зміни доктринальних підходів до його розуміння та становлення правових конструкцій, спрямованих на обмеження недобросовісного здійснення суб'єктивних прав. Опрацювання наукових джерел ґрунтувалося на використанні методів аналізу і синтезу, що дало можливість виявити основні напрями розвитку наукових підходів до розуміння зловживання правом, виокремити його ознаки та сформулювати авторське бачення правової природи цього явища. Індукція та дедукція стали основою для переходу від аналізу окремих проявів зловживання правом до виявлення загальних закономірностей його функціонування, обґрунтування теоретичних положень і формулювання авторських висновків. Формально-юридичний метод використано для аналізу нормативного регулювання протидії зловживанню правом у національному та зарубіжному праві. Логіко-юридичний метод застосовано під час формування понятійного апарату дослідження, побудови авторських класифікацій і перевірки логічної узгодженості сформульованих теоретичних положень та висновків. Особливе значення для дослідження мав порівняльно-правовий метод, завдяки якому проведено зіставлення підходів до розуміння зловживання правом, визначення його юридичних наслідків і засобів протидії у різних правових системах.

Використання зазначених методів у сукупності забезпечило можливість розглянути зловживання правом у єдності його теоретичних, нормативних і

практичних аспектів та сформулювати обґрунтовані висновки щодо його природи, критеріїв виявлення і напрямів удосконалення правового регулювання.

Нормативну базу роботи склали Конституція України, міжнародно-правові акти, процесуальне законодавство України (КПК України, КУпАП, ЦПК України, ГПК України, КАС України). Емпіричну основу дослідження становлять правові позиції Верховного Суду, практика Європейського суду з прав людини та інші джерела правозастосовного характеру, опрацьовані із використанням контент-аналізу.

У вітчизняній юридичній літературі питання зловживання правом досліджувалися як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівнях. Значна увага приділялася визначенню сутності відповідного явища, його ознак, функцій та місця у механізмі правового регулювання. Серед учених, праці яких суттєво вплинули на формування сучасних уявлень про зловживання правом, варто назвати М. Котько, О. Рогача, Т. Подковенко, Р. Шишку, О. Вознюк, Д. Тихомирова, Н. Харченко та інших дослідників.

Окремий масив наукових праць стосується аналізу загальнотеоретичних та галузевих проявів зловживання правом та реалізації права. Найбільш активно відповідна проблематика розроблялася у сфері цивільного, господарського, корпоративного, сімейного та процесуального права. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку зробили Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, А. Колодій, С. Гусарев, Т. Тарахонич, Н. Клещенко, О. Богініч, І. Спасибо-Фатєєва, В. Крат, В. Резнікова, М. Стефанчук, О. Капліна та інші науковці, які досліджували особливості недобросовісного здійснення суб'єктивних прав та механізми реагування на такі прояви.

Самостійне місце у структурі наукових досліджень посідають роботи, присвячені співвідношенню зловживання правом із правопорушенням, юридичною відповідальністю, принципом добросовісності та іншими суміжними категоріями. У межах цього напрямку сформувалися найбільш дискусійні підходи до визначення юридичної природи відповідного явища, його характерних ознак та правових наслідків.

Формування сучасних уявлень про зловживання правом відбувалося під відчутним впливом зарубіжної правової думки. Вагоме значення для розвитку відповідної доктрини мали праці Л. Жоссерана, М. Планьоля, Ж. Ріпера, Л. Еннекцеруса, В. Зібєрта та інших представників європейської юридичної науки. У їхніх роботах були закладені теоретичні засади концепцій добросовісності, соціального призначення права та заборони шикани. В англо-американській правовій традиції основну увагу приділено виробленню практичних механізмів судового контролю за недобросовісним використанням правових можливостей та підтриманню справедливого балансу між інтересами

учасників правовідносин.

На нашу думку, найбільш ґрунтовно у науковій літературі досліджено питання окремих форм зловживання правом, його співвідношення з принципом добросовісності та особливостей застосування відповідних правових механізмів у судовій практиці. Водночас значно менше уваги приділено дослідженню зловживання правом у контексті механізму реалізації права як цілісної теоретико-правової конструкції. Недостатньо розробленими залишаються питання його місця у структурі правореалізації, співвідношення матеріально-правових і процесуально-правових проявів, а також ролі принципів справедливості, добросовісності та розумності у визначенні меж здійснення суб'єктивних прав. Зазначені вище обставини й зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його мету, завдання та логіку побудови роботи.

4. Наукова новизна дисертаційного дослідження, теоретична та практична цінність одержаних результатів

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена комплексним теоретико-правовим дослідженням зловживання правом у механізмі реалізації права з урахуванням національного та зарубіжного досвіду. У дисертації сформульовано нові наукові положення щодо правової природи зловживання правом, його місця у структурі механізму реалізації права, особливостей прояву у матеріально-правовій та процесуально-правовій сферах, а також механізмів протидії відповідним проявам.

Вперше:

- обґрунтовується теоретичний підхід до розуміння зловживання правом як форми деформації механізму реалізації права, в основу якого покладено оцінку поведінки суб'єкта права через взаємозв'язок функціонального призначення права, принципів розумності, справедливості, добросовісності та юридично значущих наслідків такої поведінки;

- комплексне дослідження зловживання правом побудовано на концепції його послідовного вивчення на трьох взаємопов'язаних рівнях – теоретичного осмислення, нормативного закріплення та правозастосовної практики, що забезпечує інтеграцію аналізу доктринальних підходів, законодавчого регулювання та судової практики;

- в основу теоретичного підходу до співвідношення загальної категорії «зловживання правом» та її матеріально-правових і процесуально-правових проявів покладено їх розуміння як загального і спеціального, що мають спільну правову природу, але відрізняються особливостями прояву залежно від сфери правового регулювання;

– класифікація заходів протидії зловживанню правом сформована на основі критеріїв функціонального призначення, предмета правового впливу, процесуальної форми реалізації та суб'єкта ініціювання, що дозволяє систематизувати відповідні заходи, визначити їх місце у механізмі забезпечення належної реалізації права та встановити особливості їх застосування залежно від характеру відповідного зловживання.

Удосконалено:

– теоретичні положення щодо структури механізму реалізації права шляхом визначення місця зловживання правом як самостійної форми його деформації;

– систему критеріїв виявлення та відмежування зловживання правом від суміжних правових категорій, зокрема правопорушення, недобросовісної поведінки та порушення процесуальних обов'язків, із уточненням ролі принципів добросовісності, справедливості, розумності під час оцінки поведінки суб'єкта права;

– підходи до систематизації механізмів протидії зловживанню правом у національній та зарубіжній правозастосовній практиці шляхом визначення особливостей їх застосування залежно від характеру правовідносин, стадії реалізації права та юридичних наслідків відповідної поведінки;

– наукові уявлення про особливості реалізації судової дискреції під час виявлення та припинення зловживання правом, а також про роль суду у забезпеченні балансу між свободою реалізації суб'єктивних прав і захистом прав та законних інтересів інших учасників правовідносин.

Набули подальшого розвитку положення щодо:

– розуміння зловживання процесуальними правами як особливої форми деформації механізму реалізації права у сфері судочинства;

– співвідношення зловживання правом і правопорушення;

– використання заходів державного примусу у сфері протидії зловживанню правом;

– врахування зарубіжного досвіду у формуванні механізмів протидії зловживанню правом на основі узагальнення законодавства Німеччини, Франції та практики Європейського суду з прав людини.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані теоретичні положення, узагальнення, висновки та рекомендації можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшого розвитку загальнотеоретичних досліджень механізму реалізації права, проблематики зловживання правом, критеріїв його виявлення та відмежування від суміжних правових категорій, а також для поглиблення порівняльно-правових досліджень національного і зарубіжного досвіду протидії відповідним проявам;

– у правотворчій діяльності – при розробленні пропозицій щодо

вдосконалення законодавства України у сфері запобігання та протидії зловживанню правом, нормативного закріплення принципу заборони зловживання правом, удосконалення процесуальних механізмів реагування на недобросовісне здійснення суб'єктивних прав та подальшого наближення національного законодавства до європейських стандартів;

– у правозастосовній діяльності – для тлумачення і застосування норм матеріального та процесуального права судами, органами державної влади й іншими суб'єктами правозастосування, визначення меж здійснення суб'єктивних прав, виявлення випадків зловживання правом та обрання належних заходів правового реагування;

– у сфері судової практики – під час оцінки добросовісності поведінки учасників правовідносин, використання критеріїв виявлення зловживання правом, формування єдиних підходів до застосування принципів справедливості, розумності, добросовісності, а також вирішення питань щодо застосування заходів процесуального примусу та інших механізмів протидії зловживанню правом;

– в освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Цивільне право», «Цивільний процес», «Господарський процес», «Порівняльне правознавство», підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників, навчальних посібників і спеціальних курсів, присвячених проблемам реалізації права, добросовісності, правової визначеності та справедливості.

5. Наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, повнота опублікування результатів дисертації

Основні положення і висновки дисертації викладено в 11 наукових працях, з яких: 7 наукових статей опубліковано у фахових наукових виданнях України з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, та у 4 тезах доповідей на науково-практичних міжнародних та всеукраїнських конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іванов В. П. Еволюція інституту зловживання правом. *Альманах права. Трансформація законодавства України в сучасних умовах*. К.: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2023. Вип. 14. С. 453–457.

DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2023-14-453-457>

2. Іванов В. П. Зловживання повноваженнями судді. *Альманах права. Феномен реалізації права в контексті сучасного наукового дискурсу*. К.: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. Вип. 16. С. 382–387.

DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2025-16-382-387>

3. Іванов В. П. Зловживання правом у сфері альтернативної (невійськової) служби. *Київський часопис права*. К.: Київський нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана, 2025. Вип. 3. С. 24–32.

DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.3>

4. Іванов В. П. Історіографія розвитку концепції зловживання правом. *Право і суспільство*. Науковий журнал. Дніпро: ВВПЗ «Дніпровський гуманітарний ун-т», 2023. Вип. 5. С. 10–16.

DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.2>

5. Іванов В. П. Щодо визначення поняття «зловживання правом». *Правова держава*. Щорічник наукових праць Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2024. Вип. 35. С. 822–830.

DOI: <https://doi.org/10.33663/0869-2491-2024-35-822-830>

6. Іванов В. П. Юридичні наслідки зловживання матеріальним правом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2025. Вип. 90. Ч. 1. С. 60–68.

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.1.9>

7. Іванов В. П. Критерії виявлення зловживання правом у процесі правореалізації. *Альманах права*. Механізм реалізації права в контексті сучасних трансформації. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2026. Вип. 17. С. 578–582.

DOI: <https://doi.org/10.33663/2524-017X-2026-17-578-582>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Іванов В. «Зловживання правом» у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. *Інтеграція України до Європейського Союзу: виклики в умовах воєнного стану. Пам'яті професора П. П. Заворотька та професора В. Н. Денисова*: зб. мат-лів і тез доповідей міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–6 листопада 2024 р.) / за наук. ред. проф. Л. Г. Фалалєєвої. К.: Вид-во «Людмила», 2025. С. 280–282.

URL: <https://idpnan.org/assets/images/documents/grants/2025/ukraines-integration-into-the-european-union.pdf>

2. Іванов В. П. Зловживання повноваженнями судді: особливості дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності. *Забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану та мировідбудови*: зб. наук. ст. за мат-лами III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 01 травня 2025 р.). Житомир: Поліський нац. ун-т, 2025. С. 58–61.

3. Іванов В. Добросовісність як гарантія справедливих правовідносин. *Юридична наука та освіта: минуле, сучасне і майбутнє*: мат-ли Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 травня 2025 р.) / упоряд. М. О. Денисюк. К.: Вид-во

«Людмила», 2025. С. 494–495.

DOI: <https://doi.org/10.32751/LegalScience2025>

4. Іванов В. Роль принципу справедливості у запобіганні зловживання правом. *Актуальні виклики розвитку юридичної науки і практики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови*: мат-ли міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 02 травня 2024 р.). К.: вид-во «Людмила», 2024. С. 549–551.

DOI: https://doi.org/10.32751/Conf8_05_2024

6. Структура дисертації, логіка викладу її основних частин та обсяг дисертаційного дослідження

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. **Загальний обсяг роботи** становить 252 сторінки, з них 209 – основний текст, 41 – список використаних джерел (341 найменування) та 2 – додатки.

7. Особистий внесок здобувача

Дисертація виконана здобувачем самостійно. Ідеї, положення, висновки дисертаційного дослідження належать автору. Усі статті підготовлені й опубліковані без співавторів.

8. Характеристика особистості здобувача

Іванов Вадим Петрович, народився 07 серпня 1988 у селі Дашківці Віньковецького району Хмельницької області.

У 2006 р. закінчив Ярмолинецький технологічний ліцей та отримав атестат про повну загальну середню освіту.

Освіта: 2006-2012 рр. – навчання у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Міжнародне право» та здобув кваліфікацію юриста міжнародника, перекладача з англійської мови, молодшого наукового співробітника з міжнародного права.

Хронологія трудової діяльності:

2009-2011 рр. – юрисконсульт у Юридичній фірмі «Вронський, Вронська та Партнери»;

2011-2013 рр. – юрист відділу врегулювання спорів у Юридичній фірмі «Інтегрітес»;

2013-2015 рр. – директор, керівника судової практики юридичної фірми ТОВ «Семпер Лігал Есістенс»;

2015-2023 рр. – керуючий партнер, керівник судової практики Адвокатського об'єднання «ЕС ЕЛ ЕЙ»;

2024-2025 рр. – керуючий партнер, керівник судової практики Адвокатського об'єднання «Аверум Лігал»;

З 2025 року по теперішній час суддя Північного апеляційного господарського суду.

Рівень володіння англійською мовою С1.

9. Оцінка мови та стилю дисертації

Дисертація написана з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Текстове подання матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття і відповідають стилю науково-дослідної літератури.

За результатами попередньої експертизи дисертаційного дослідження, виконаного Івановим В.П., а також вивчення повноти публікації основних результатів дослідження:

УХВАЛЕНО:

Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Іванова Вадима Петровича** на тему: **«Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та національний досвід»**.

Визнати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Іванова В.П. є фундаментальним науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту, містить наукові результати, що мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, що, своєю чергою, свідчить про особистий внесок здобувача у розвиток юридичної науки, зокрема доктрини вітчизняної теорії права. Подане до захисту дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 283 від 03.04.2019, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №341 від 21.03.2022, №502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Результати голосування щодо рекомендації до захисту дисертації *Іванова Вадима Петровича* на тему: «Зловживання правом у механізмі реалізації права: зарубіжний та національний досвід» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

За – 8

Проти – немає

Утримались - немає

Головуючий на засіданні:
заступник директора
Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України

Н. М. Оніщенко

